

omreženih oken in posebnih priprav; delajo na vrtu in polju tudi zunaj ozidja; hodijo v bližnjo cerkev, napravljajo izlete v Ljubljano in okolico, uživajo tedaj tudi tu obilne prostosti.

Dalje naj še omenim to, da se v vseh blaznicah skrbi za to, da imajo blazni primerno zabavo, kegljišča itd., za bolj premožne bolnike tudi biljard in dvorano, kjer pojó, igrajo in plešejo.

V norišnici mora pa tudi biti kapelica za službo Božjo, potem majhna lekarnica in knjižnica.

Skusil sem v tem popisu razložiti na kratko vse, kar se vidi in najde, ko se pride v dobro vredjeno blaznico. Prepričal se je lahko vsak, da se le celó malo razloči od dobro vredjene bolnišnice, da se pa tudi v njej ne najde posebnih in skrivnostnih naprav, ki jih opisujejo včasih pisatelji v svojih povestih zato, da je pripovedka čitateljem bolj mikavna.

S tem sem dovršil prvi del svoje naloge.

V drugem delu govorim o tem, kaj ima doseči dobra norišnica.

Ozdravljivi bolniki morajo se v norišnici ozdravljati, neozdravljivi pa naj najdejo svoji bolni osebnosti primerno domačijo, — to je, na kratko rečeno, cilj in konec dobre norišnice.

Nekatere telesne bolezni se lahko v prvem hipu spoznajo za neozdravljive, tako bolni hirajo in kmalu umró. Ravno tako je tudi pri nekaterih boleznih uma. Mnogo blaznih se takoj more razglasiti za neozdravljive; drugi se izprva boljšajo, a kmalu tudi pri največi skrbljivosti začno hirati, kakor je to včasih pri pljučnici, pri vnetji prsnih mrén, pri revmatični hromoti itd., — v preteku teh bolezni nastane neozdravljiva jetika ali mrtudnost.

Prva in najbolj imenitna naloga zdravnikova je odločiti, v katero vrsto spada novo sprejeti bolnik. Važno je to za ozdravljenje bolnika, še bolj pa za njegovo rodovino ali žlahto. Za ozdravljivega bolnika rodovina gotovo raji in več žrtvuje, kakor za neozdravljivega; ona bo domá vse tako vredila, da bo za-nj prav, ako ima priti zopet domú. Nikar naj se tedaj rodovini ne vcepi neizpolnljivo upanje; tem hujše je za-njo, ako pozneje up splava po vodi! Ni ne človeško, ne priljudno, obljubiti žlahti ozdravljenje bolnikovo, pozneje pa preklicati besedo. Tudi le koristi zavodu to, da se izprva podučuje žlahta o stanu bolnikovem; tako se prestrižejo neopravičene zahteve in nade. Res je, da se v prvem hipu ne dá konečno določiti, ali je blazni ozdravljiv ali ne; zato treba zdravniku daljšega odloga, v katerem opazuje bolnika, in iz tega opazovanja potem dobi podlago za svojo prognozo.

Tudi pri bolnikih, ki se ne morejo popolnem ozdraviti, se posreči večkrat odstraniti sčasoma nekatere za bolnika in žlahto posebno nestrpljive prikazni, da je potem bolniku mogoče bivati zunaj blaznice.

Včasih je spoznanje bolnega uma pri nekaterih blaznih jako težko zato, ker skoraj vsa opravila možganov vršijo se popolnoma redno in se blaznost vrtí le v zeló ozki meji tako, da občinstvo dostikrat trdi, da je človek zdrav, zdravnik ga pa vendar pripoznava za zeló nevarnega bolnika. Tak interesanten slučaj bil je nek posestnik v okolici Ljubljanske, katerega nepremična ideja se je koncentrirala na dve osobi, in je blaznost v tistem trenutku, ko glavne osebe ni več vmes bilo, skoro popolnem prešla. Bil je ta mož oženjen več kot 16 let s prav pridno in pametno gospodinjo; na majhni svoji kmetiji živel sta dobro in zadovoljno, imela sta 12 otrok, a samo 5 ostalo je živih. On je bil zmirom varčen, trezen gospodar in zdravega uma. Neka večera bil je v bližnji vasi v veseli družbi, ondi se je vpijanil, in domú gredé obleži v snegu. Zjutraj

ga najdejo vsega trdega, vendar oživil se je še, a prsti nog so mu pozebli. Ležati je moral domá več tednov, in začel takrat pijančevati. Dalje časa trajajoči navali krvi v možgane rodili so pri njem blaznost. Imel je strašne halucinacije in vizije; slišal je glasove in videl podobe, ki so ga vedno vznemirjale in razburjale zato, ker so izbudile misel o nezvestobi svoje že precej stare soproge. Za njenega ljubčeka si je domišljeval soseda, že čez 60 let starega in pobožnega moža, ki se za take mladostne stvari še zmenil ni. Odlej začelo se je pravo peklo v hiši; trdil je, da je le prvi otrok njegov, vsi drugi pa sosedovi; preganjal, žugal in tepel je ženo, otroke in soseda ljubimca, vsi so morali večkrat bežati iz hiše. Postal je tako nevaren svoji rodovini, katera se je konečno vendar smilila vaščanom, da so ga pripeljali v blaznico, čeravno je marsikateri bil popolnem prepričan, da mož ni blazen. In res moram konstatirati, da dolgo nisem ne najmanjšega znamenja blaznosti na njem našel: govoril je v vseh stvaréh tako pametno, védel se tako dobro, da sem se še le po njegovi konfrontaciji s ženo mogel prepričati, da mu fiksna ideja po glavi roji in da more ta domišljija po bolnem njegovem umu ognjeno izslikana postati za rodovino zeló nevarna, — a da jo on zatajiti skuša. Ker se je v blaznici mirno in pametno vedel, vžival je v njej precej prostosti; delal je kmečke mošnjice za denar in večkrat je šel s strežajem v mesto kupovat usnja in druge za tak fabrikat potrebne tvarine. Eno nedeljo napravlja strežaja, da gresta v bližnjo krčmo; tu strežaja prav po zvijaško napojí, in ko iz krčme proti blaznici koráča, mu uide. Naravnost beží domú. Bil je par tednov manj siten in razburjen, gotovo je storil to strah pred blaznico. Neko jutro pa je povabil soprogo, da naj gre z njim v mesto. Ko pa sta zunaj vasi na polji, jo zgrabi, vrže na tla in ji s pipčkom prereže žile na nogah in rokah. Ko so na krik hiteli vaščani ženi na pomoč, beží. Poskrival se je tri dni na močvirji, potem se pa sam oglasil pri sodniji, da bi ga zaradi tega dejanja zaprla. Sodnija ga izroči blaznici, v kateri je kakor poprej bil eden najbolj mirnih in delavnih bolnikov. Žena vsled hude krvavitve in velicega straha začne hirati in umrje za jetiko. Jaz mu to povem z namenom in v trdni nadi, da bo smrt večletne njegove tovaršice napravila močan vtis na njegov bolni um in se bodo morebiti spremenila njegova bolna čutila. Utegnil bi potem živeti v prostosti, posebno, ker je bila glavna oseba njegove domišljije se preselila v boljše deželo. In res! nisem se motil; bil je nekaj dni osoren in zamišljen, postal je bolj mehkega srca in videl sem ga večkrat jokati. Pozval sem otroke njegove v blaznico; on jih sprejme dobro in se lepo z njimi pogovarja. Kmalu potem prosi žlahta in vaščani, naj ga izpustim domú, ker so otroci sirote in kmetija brez gospodarja. Udal sem se prošnjam, ker sem bil prepričan, da bode živel brez nevarnosti pri svojih. In zopet nisem se motil. Postal je zopet dober gospodar in dober oče vsem peterim otrokom, ne vpijani se več, le od onega soseda noče nič vedeti. Ne najmanjše znamenje blaznosti se ne vidi na njem, vendar ni zdravega uma, a blaznost njegova je postala tako slabotna, skrita, da jo more zaslediti le izveden opazovalec.

Književstvo slovansko.

* „Hrvatski dom“, akademičko-literarno društvo v Zagrebu, bode letos izdal „Almanak“, ki bode obsegal najmanj 20 pól različenega gradiva: pesem, pripovedek in raznoterih poučnih stvari. Koncem julija meseca pride na svitlo. Naročna cena mu je 1 gold., ki se po-

šilja na Hrvatski dom v Zagreb. Da pa društvo vé, v kolikih iztiskov ima „Almanak“ tiskati dati, se sprejema naročnina le do konca tega meseca. — Želeti je, da „Almanak“ cenjenega društva „kao cvietak mladjih srdaca Hrvatskih“ najde mnogo naročnikov tudi med slovenskim svetom; zato sprejema tudi vredništvo „Novic“ rado naročnino.

Mnogovrstne novice.

* *Velikost mesta Londona.* London obsega danes 700 Angleških štirjaških milj; šteje čez 4 milijone prebivalcev, med katerimi je 100.000 tujcev iz vseh kotov sveta. London ima med svojimi prebivalci več katoličanov kakor Rim, več judov kakor Palestina in več Škotov kakor Edinburg. Vsacih 5 minut se rodi en človek, vsacih 8 minut pa eden umrje. V ulicah tega mesta, katere skupaj so 7000 Angleških milj dolge, se vsak dan poprek primeri po 7 nesreč. Vsak dan se pomnoži število prebivalcev za 123 oseb, vsako leto pa za 45.000. Policijsko kazalo izkazuje poprek vsako leto 117.000 glasovitih hudodelcev; v mestu biva do 23.000 razglašenih vlačúg, pijancev pa vsako leto pride pred sodnijo 38.000. — V tem mestu živijo dandanes najbolj zagrizeni sovražniki Rusije, pa precartani prijatelji Magjarov.

* *V severni Kini lakota* še zmirom mori ljudi tako, da jih vsak dan na tisoče umrje glada. Možje prodajajo na sejmih svoje žene, stariši otroke, katerim nimajo nič jesti dati. Mlada dekleta se po 15 frankov (6 gold.) prodajajo Mohamedancem. Kakor pri nas živino gonijo na sejme, tako se že več mesecev godí zdaj v Kini z ženskami in otroci. — Da taka poročila niso laž, kaže to, da so vzeta iz pisem ondi bivajočih katoških misijonarjev, kakor „poslano“ priča v 107. listu „Vaterlanda“.

* *Velika fabrika za 5 gold. prodana.* V Taboru na Českem je prišla sládnica (fabrika, ki dela slad, Malz), na kant, ki je bila 15. dne t. m. po javni dražbi prodana. S stroški 150.000 gold. je bila leta 1872. narejena in leta 1877. z dotičnimi zemljišči na 110.700 gold. sodniško cenjena, pri 3. dražbi gori imenovani dan pa za pet goldinarjev prodana. Kupila jo je Taborška hranilnica, ki se je edina za kupca oglasila. Še isti dan se jej je od druge strani za njo ponudilo 36.000 gold. (Misliti se sme, da je fabrika bila zelo zadolžena pri hranilnici).

Politične stvari.

Ali bode iz te moke kaj kruha?

Pogajanje z Ogersko ni imelo do sedaj še nobenega vspeha; vse je še tam, kjer je bilo, da! razpoka med Avstrijo in Ogersko se je celó še bolj razširila. Brezvspešna obravnava se je vršila dozda posebnó o dveh zadevah: o donesku svote Avstrije in Ogerske k skupnim državnim stroškom in pa o 80 milijonih državnega dolga.

O prvem gre za to, da bi se na novo za 10 let pogodili zarad doneska k skupnim državnim stroškom, ki so znašali dozda za Avstrijo 70, za Ogersko pa 30 odstotkov. Ta razmera očividno obtežuje našo polovico (Avstrijo) že preveč, a vendar se zdaj Magjari branijo, še celih 30% za prihodnje vzeti na svoje rame. Res čudni svetniki so Magjari! Oni hočejo biti in „de facto“ so res tudi komandanti Avstrijske politike, plačevali pa naj bi mi Avstrijanci.

Pri tem pride — kakor „Obzor“ dobro omenja — človeku na misel ona ljudska pravljica o mlinarji in

njegovem kumu. Mlinar je namreč videl iti svojega kuma (botra) z žakljem proti mlinu. Brž si je mislil: „dobro, da pride kum, temu bom vzel dvojno mlevščino.“ Kum pa je zopet modroval tako-le: „dobro, da imam za kuma mlinarja; ta mi bo smel žito brez mlevščine.“

Prav taka kuma sta si zdaj Avstrijec in Oger. Avstrijec misli: „jaz bom plačeval še dalje po 70 odstotkov za skupne državne potrebe, če Oger prevzame 30 odstotkov od 80 milijonov skupnega državnega dolga.“ Ogerski kum pa misli ravno nasprotno: „jaz sem pripravljen k skupnim državnim potrebščinam plačevati po 30 odstotkov še dalje, če me Avstrija odveže doneska k plačilu 80 milijonskega bankinega dolga.“

Po takem ni torej čuda, da se ne pride do nobenega sporazumka.

Mi bi lagali, ako bi rekli, da smo prijatelji Ogrov, tedaj se ne poganjamo za-nje, a pripoznati moramo, da imajo prav iz svojega stališča. Kakor žid Shylok v „Trgovcu Benečanskem“ imajo Ogri svoje „pismo“ v rokah, po katerem se ne morejo smatrati za sodolžnike onih 80 milijonov, ki jih je Avstrija dolžna Dunajski banki.

Leta 1867. so namreč odločno izrekli, da ne vzamejo nič Avstrijskih dolgov ná-se, češ, da ti dolgovi niso bili narejeni na ustavnem potu. Ta njih izjava je bila sprejeta v državne temeljne postavbe in zato se morejo Ogri naslanjati ná njo ter upirati se temu, da je Ogerska tudi vzajemni porok za dolg narodni banki ali za druge državne dolgove Avstrijske. Tù ne veljá, če se fabrikanti prve pogodbe: Beust, Herbst, Giskra, Brestl in drugi iz tako imenovanega „purgarskega ministerstva“ sklicujejo na to, da je dolg bil narejen v obojnem skupnem gospodarstvu, da toraj morajo biti porok zá-nj tudi Ogri. Ogerska je nasproti vsemu temu odločno rekla, da teh dolgov ne pripozná za svoje, ker jih državni zbor Ogerski ni nikoli odobril.

Zdaj je prepozno drugače sukati, kar se je grešilo takrat, ko se je na vrat na nos stvaril dualizem, ki je Avstrijo razcepil na dvoje. Kakor so razprave med Avstrijsko in Ogersko deputacijo kazale, se Ogerska trdovratno drži svojega „scheina“, in Ogerski zbor tudi ne bo druge pesmi pel, kakor jo je pela Ogerska deputacija.

Če bi pa tudi Ogri popustili nekoliko svojo trdovratnost, vendar s tem vse to vprašanje nikakor ni še rešeno, kajti Dunajski banki gre najbolj za to, ali je dolžnik zmožen plačati svoj dolg. Upnik je Dunajska „Nationalbank“, dolžnica pa bi deloma bila Avstrija, deloma pa Ogerska. Pri sedanjem stanju Ogerskih financ ni nikakoršnega izgleda, če tudi bi Ogerska vlada podpisala dolžno pismo, da bi dolg plačala. Banki mora biti ležeče na tem, da je dolžnik sploh zmožen plačati. Ona ima še zdaj v rokah dolžno pismo nekdanje vlade Avstrijske; to pismo jej je skupno poroštvo Avstrije in Ogerske. Če se pa dolg 80 milijonov razdeli tako, da vsaka je porok le za svoj del, potem ne stoji več ena za drugo, ampak vsaka le za-se. Avstrija je porok le za svoj del in če bi prišla na kant, bi banka zgubila; isto tako bi se jej godilo, ako bi Ogerska prišla v konkurs, predno bi plačala svoj del dolga.

To ravno, da ima Dunajska banka zadnjo in odločno besedo o tej zadevi, bode odločilo osodo 80 milijonskega dolga. Ona bo, če se razdere sedanje razmerje med njo in državo, zahtevala skupno poroštvo obeh dolžnikov ali pa kako drugačno varnost. Sme pa li prevzeti Avstrija tako ali enako poroštvo zá-se in za Ogre? Nikakor ne! Sedaj so Ogerske finance tako na slabem, da bi prej ali slej morala banki plačati tudi za Ogre; zato bi bila morala vlada na Dunaji in v Bu-